

УДК 342.9 (477)

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2023-4-10>

ПРО УХИЛЕННЯ ВІД ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Остапенко Олексій Іванович,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного та інформаційного права,
Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»,
вулиця Князя Романа, 1/3, Львів, 79005, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9833-3043>

Йосифович Данило Ігорович,

кандидат юридичних наук, доцент,
заступник директора,
Інститут з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Львівського державного університету внутрішніх справ,
вулиця Городоцька, 26, Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5510-9781>

***Анотація.** В статті розглянуто питання щодо адміністративного режиму воєнного стану, введеного Президентом України за згодою Верховної Ради України, що має вимушений характер і пояснюється воєнною агресією зі сторони Російської Федерації. Україна, яка сповідує принципи державного суверенітету, незалежності, територіальної цілісності, у короткі терміни прийняла ряд правових актів, що стали основою для захисту власної державності.*

Мобілізація до лав Збройних Сил України тисяч громадян спрямована на забезпечення кадрового резерву військових частин та інших формувань. Український народ за рік неоголошеної війни із Росією з гідністю і самопожертвою виконує конституційний обов'язок щодо захисту своєї країни. Водночас виникла потреба в правовому регулюванні особливостей несення військової служби в умовах воєнного стану та в бойовій обстановці. До таких особливостей належать: ухилення від військового обліку; ухилення від військової служби військовозобов'язаними, військовослужбовцями, резервістами в умовах воєнного стану; порушення військової дисципліни.

Варто зазначити, що депутати Верховної Ради України у стислі терміни проголосували, зміни до чинного законодавства (кримінального, адміністративного, трудового), які мають сприяти підвищенню військової дисципліни серед військовослужбовців та прирівняних до них осіб. Так, посилена кримінальна і адміністративна відповідальність за порушення військової дисципліни. Серед нововведень щодо кримінальної відповідальності в умовах воєнного стану мова йде про невиконання наказів командирів (начальників) та вчинення інших протиправних дій кримінального змісту.

Зауважимо, що аналіз внесених змін до Кримінального кодексу України, а також Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законодавчих актів в частині відповідальності військовослужбовців, потребує уточнень, що стосуються обмеження застосування судом пом'якшуючих обставин до військовослужбовців. Так, законодавці внесли зміни до статті 75 Кримінального кодексу України. Згідно з нею, не можна було призначати кримінальне покарання з іспитовим строком для осіб, які вчинили корупційні дії. На сьогодні цього не можна робити і щодо військовослужбовців. Це може означати, що військовослужбовців прирівняли до корупціонерів. Дискусійними залишаються питання щодо огляду військовослужбовців на предмет перебування під впливом алкогольних, наркотичних речовин та медичних препаратів, які впливають на увагу та швидкість реакції. Зазначимо, що огляд (на вплив будь-яких речовин) буде проводитись за допомогою спеціальних технічних засобів і тестів, вимоги до сертифікації яких відсутні. Крім того, огляд можуть проводити особи, які не мають спеціальної підготовки. У медичному закладі військовослужбовець може лише оскаржити результати такого огляду, який є підставою для притягнення до дисциплінарної відповідальності (що призводить до втрати військовослужбовцем частини грошового забезпечення).

Разом з тим вжиті законодавцем зміни покликані з додержанням законності і справедливості покращити стан військової дисципліни серед військовослужбовців та прирівняних осіб в умовах воєнного стану.

Ключові слова: адміністративна відповідальність військовослужбовців, правовий режим, воєнний стан, військова служба, законодавство, ухилення.

Ostapenko Oleksii, Yosyfovych Danylo. On military service evasion under martial law in Ukraine

Abstract. *The article examines the issue of the administrative regime of martial law introduced by the President of Ukraine with the consent of the Verkhovna Rada of Ukraine, which is of a forced nature and is explained by military aggression on the part of the Russian Federation. Ukraine, professing the principles of state sovereignty, independence, and territorial integrity, adopted several legal acts in a short time, which became the basis for protecting its statehood.*

The mobilization of thousands of citizens into the ranks of the Armed Forces of Ukraine, aimed at providing the personnel reserve of military units and other formations. During the year of the undeclared war with Russia, the Ukrainian people are fulfilling their constitutional duty to defend their country with dignity and self-sacrifice. At the same time, there was a need for legal regulation of the specifics of military service under martial law and combat conditions. Such features include: evasion of military registration; evasion of military service by conscripts, servicemen, and reservists under martial law; violation of military discipline.

It is worth noting that the deputies of the Verkhovna Rada of Ukraine quickly voted on changes to the current legislation (criminal, administrative, and labor), which should contribute to the improvement of military discipline among military personnel and persons equal to them. Thus, criminal and administrative responsibility for violation of military discipline has been increased. Among the innovations regarding criminal liability under martial law, we are talking about failure to comply with the orders of commanders (supervisors) and committing other illegal actions of a criminal nature.

It should be noted that the analysis of the amendments made to the Criminal Code of Ukraine, as well as the Code of Ukraine on Administrative Offenses and other legislative acts in terms of the liability of military personnel, requires clarifications regarding the limitation of the court's application of mitigating circumstances to military personnel. Therefore, legislators have amended Article 75 of the Criminal Code of Ukraine. According to it, it was not possible to impose criminal punishment with a probationary period for persons who committed acts of corruption. Today, it cannot be done military personnel. This may mean that military personnel have been equated with corrupt officials. The issues regarding the examination of military personnel for being under the influence of alcohol, narcotic substances, and medical drugs that affect attention and reaction speed remain debatable. It is worth noting that the inspection (for exposure to any substances) will be carried out using special technical means and tests, the requirements for certification of which are absent. In addition, the inspection can be carried out by persons who do not have special training. In a medical institution, a serviceman can only appeal the results of such an examination, which is the basis for disciplinary action (which leads to the serviceman's loss of part of the monetary allowance).

At the same time, the amendments adopted by the legislator are intended to improve the state of military discipline among military personnel and equivalent persons under martial law in compliance with the rule of law and justice.

Key words: *administrative responsibility of military personnel, legal regime, martial law, military service, legislation, evasion.*

Вступ. Стан військової дисципліни серед військовослужбовців та прирівняних до них осіб в умовах воєнного стану впливає на виконання бойових завдань та дії особового складу військових частин, що спрямовані на знищення живої сили та озброєння армії Росії.

Досягнути наукового результату в процесі аналізу сутності змін внесених законодавцем до чинного адміністративного законодавства України щодо посилення адміністративної відповідальності військовослужбовців за вчинені військові адміністративні правопорушення можливо з

використанням методу порівняння та інших методологічних підходів.

Теоретичні напрацювання та аналіз чинного адміністративного законодавства з питань, що пов'язані з відповідальністю військовослужбовців за вчинення правопорушень в умовах воєнного стану, є актуальними в період ведення Збройними Силами України та іншими прирівняними до них формуваннями захисту незалежності і територіальної цілісності України. У статті використані думки і позиції науковців та практиків щодо військової дисципліни, військового обов'язку

та відповідальності за їх порушення. Серед них: Авер'янов В.Б., Битяк Ю.П., Бевзенко В.М., Гриценко І.С., Задихайло О.А., Коломоєць Т.О., Колпаков В.К., Римаренко Ю.І., Кондратьєв Я.Ю., Тацій В.Я., Шемшученко Ю.С. та інші.

Матеріали та методи. Методологічну основу дослідження становить поєднання загальнонаукових (аналіз, синтез, діалектичний метод) і спеціальних методів дослідження (метод порівняльного правознавства, історичний, системно-структурний та інші). Даний підхід дозволяє здійснити всебічний комплексний аналіз предмета дослідження.

Результати. Воєнна агресія зі сторони Російської Федерації від 24 лютого 2022 року поставила перед Українською державою великий перелік завдань, спрямованих на захист суверенітету, незалежності і територіальної цілісності країни. Одним із першочергових завдань стало введення Указом Президента України воєнного стану на території України та створення військово-цивільних адміністрацій з урахуванням принципу територій. Наступним кроком стало введення в дію законодавства щодо регулювання правових відносин між суб'єктами на період воєнного стану.

Стаття 17 Закону України «Про оборону України» передбачає, що громадяни України чоловічої статі, придатні для проходження військової служби за станом здоров'я і віком, а жіночої статі – також за відповідною фаховою підготовкою, повинні виконувати військовий обов'язок згідно із законом [1]. Водночас стаття 20 Закону закріпила відповідальність громадян, винних у порушенні законодавства та інших нормативно-правових актів у сфері оборони України. Реалізація положень Закону України «Про мобілізаційну підготовку і мобілізацію» передбачає комплекс заходів, здійснюваних з метою планомірного переведення національної економіки, діяльності органів державної влади та інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій на функціонування в умовах особливого періоду, а Збройних Сил України, інших військових формувань, оперативного-рятувальної

служби цивільного захисту – на організацію і штати воєнного часу. Мобілізація може бути загальною або частковою та проводиться відкрито чи приховано [2].

Звернемо увагу, що захоплення і тимчасова окупація окремих територій України збройними силами Росії змушують органи державної влади приймати неодноразові рішення про продовження строків проведення мобілізації (наприклад, Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку проведення мобілізації № 2739–ІХ від 16 листопада 2022 року») [3]. Мобілізація як дія тлумачиться з урахуванням наступного:

- 1) проведення призову військово-зобов'язаних на службу в діючу армію у зв'язку із запровадженням воєнного стану;
- 2) переведення всіх галузей промисловості у воєнний стан [4, с. 381].

Колектив авторів Сучасної правової енциклопедії (2010 р.) характеризує мобілізацію (франц. – mobilisation, від лат. mobilis – рухомий), як комплекс заходів здійснюваних з метою планомірного переведення національної економіки, діяльності органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій на функціонування в умовах особливого періоду, Збройних Сил України, інших військових формувань, сил цивільного захисту – на організацію і штати воєнного часу [5, с. 180], умовно поділяючи її на наступні види: загальну і часткову, а за способом проведення на приховану і відкриту.

Розглянуті вище підходи у тлумаченні терміну «мобілізація» мають законодавче закріплення щодо діяльності місцевих органів виконавчої влади на період дії воєнного стану. Так, в Указі Президента України від 03.03.2022 року № 2102-ІХ «Про загальну мобілізацію» на місцеві органи виконавчої влади у взаємодії з територіальними центрами комплектування і соціальної підтримки, за участю органів місцевого самоврядування, а також із залученням підприємств, установ та організацій усіх форм власності, фізичних осіб – підприємців одним із обов'язків є сво-

часне оповіщення і прибуття громадян, які призиваються на військову службу на збірні пункти та у військові частини [6]. Громадяни, натомість, відповідно до статті 22 Закону України «Про мобілізаційну підготовку і мобілізацію» мають обов'язки, за невиконання яких несуть відповідальність згідно із законом. До них належать:

1) з'являтися за викликом до територіальних центрів комплектування і соціальної підтримки (військовозобов'язані, резервісти);

2) під час мобілізації громадяни зобов'язані з'явитися до військових частин або на збірні пункти територіальних центрів комплектування і соціальної підтримки у строки, зазначені в отриманих ними документах (мобілізаційних розпорядженнях, повістках, за викликом керівників органів, в яких вони перебувають на військовому обліку – Служби безпеки України, органів цивільного захисту);

3) громадянам, які перебувають на військовому обліку з моменту оголошення мобілізації забороняється зміна місця проживання без дозволу посадової особи відповідного органу публічного управління [2].

Варто зазначити, що відповідно до пункту 9 статті 1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» громадяни України щодо військового обов'язку поділяються на наступні категорії:

– допризовники – особи, які підлягають приписці до призовних дільниць;

– призовники – особи, приписані до призовних дільниць;

– військовозобов'язані – особи, які перебувають у запасі для комплектування Збройних Сил України та інших військових формувань на особливий період, а також для виконання робіт із забезпечення оборони держави;

– резервісти – особи, які проходять службу у військовому резерві Збройних Сил України, інших військових формувань і призначені для їх комплектування у мирний час та особливий період;

– військовослужбовці – особи, які проходять військову службу [7].

Зважаючи на необхідність мати резерв для поповнення військових формувань Кабінет

Міністрів України затвердив новий порядок організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів, що стосуються обмеження права на перетин кордону для багатьох держаних службовців і депутатів різних рівнів [8].

За своїм змістом Порядок, зокрема передбачає суворіший контроль за військовозобов'язаними громадянами, але разом з тим, як ми вважаємо, є ряд положень, що потребують уточнень. Це стосується:

1) порядку ведення військового обліку осіб, котрі виїхали за кордон і перебувають на консульському обліку (на який, до речі, ставати необов'язково, якщо громадянин України виїхав за кордон на строк до трьох місяців і жодної відповідальності за це не передбачено);

2) відсутності чітко прописаного механізму «сприяння» дипломатичної установи поверненню громадян України додому в разі мобілізації (наприклад, застосування екстрадиції як однієї з форм повернення особи до країни, застосовується лише до тих, хто вчинив кримінальний злочин, у свою чергу не можна військовозобов'язаних українців повернути до країни і шляхом депортації, бо така процедура не може застосовуватися дипломатичними установами, а лише винятково судом до осіб, які злісно порушують порядок країни, де вони перебувають);

3) проблеми проведення працівниками виконкомів місцевих рад «подвірного обходу» з метою уточнення облікових даних первинного військового обліку (згідно з постановою, подвірний обхід проводиться відповідно до графіка звіряння, затвердженого розпорядженням сільського, селищного, міського голови, і водночас виконавчі органи сільських, селищних, міських рад щомісяця до п'ятого числа повинні повідомляти територіальні центри комплектування і соціальної підтримки, органи Служби безпеки України, підрозділи Служби зовнішньої розвідки про зміни облікових даних). Разом з тим в Україні відсутня заборона щодо проживання громадян поза місцем реєстрації.

Беручи до уваги вимоги законодавства України під час оголошеної мобілізації

військовозобов'язані і особи, які отримали повістку чи виклик командира військової частини, повинні у визначений час звернутися до вказаного територіального центру комплектування і соціальної підтримки, або прибути до місця дислокації відповідної військової частини. З огляду на це розглянемо один із різновидів асоціальної поведінки, яка проявляється в ухиленні громадян від проходження військової служби як у мирний час, так і при оголошенні воєнного стану.

Термін «ухилення» має досить широке тлумачення. Безпосередньо ухилення має пояснення – як намагання не брати участі в чомусь, відсторонятись від чогось, уникати [4]. Крім того, термін «ухилення» означає дію, яка проявляється в ухиленні, уникненні від виконання покладених на фізичну особу обов'язків. Ухилення від військової служби містить у собі порушення конституційного обов'язку громадянина України відбувати військову службу шляхом ухилення від військового обліку або спеціальних зборів, призову на військову службу або за мобілізацією, самовільну відлучку, самовільне залишення військової частини, дезертирство [5, с. 336].

Об'єктом ухилення від проходження громадянами України військової служби варто вважати порушення суспільних відносин, що забезпечують безпеку та обороноздатність держави від внутрішніх та зовнішніх протиправних посягань. Об'єктивна сторона ухилення проявляється шляхом дії або так званої «змішаної бездіяльності», коли особа не виконує обов'язку громадянина щодо проходження військової служби, передбаченого статтею 17 Конституції України, де мова йде про захист суверенітету і територіальної цілісності України, і про те, що це справа всього Українського народу [9].

До способів ухилення від проходження військової служби умовно можна віднести такі, що: 1) погіршують фізичний і психологічний стан особи (симуляція хвороби, самокалічення); 2) полягають у підробці документів (про хворобу, про від'їзд із постійного місця проживання як легально, так і нелегально); 3) негативно впливають на стан військової

дисципліни і виконання військових обов'язків (нез'явлення на службу військовослужбовця, самовільне залишення військової частини, пряма відмова від несення військових обов'язків військової служби, ухилення від військового обліку, спеціальних зборів, призову на строкову службу, перебування у самовільній відлучці за межами військової частини, дезертирство, підкуп працівників територіальних центрів комплектування і соціальної підтримки).

Крім того, стаття 8 Закону України «Про альтернативну (невійськову) службу» до ухилення відноситься:

– самовільне припинення виконання службових обов'язків;

– несвоєчасне (пізніше ніж за п'ять календарних днів) повідомлення відповідному структурному підрозділу місцевої державної адміністрації про надання відпустки з ініціативи власника або уповноваженого ним органу, а також про попередження власником або уповноваженим ним органом щодо звільнення у зв'язку з ліквідацією, реорганізацією або перепрофілюванням підприємства, установи, організації [10].

До видів ухилення від проходження військової служби варто віднести: невиконання, злісне ухилення, нез'явлення (вчасно на службу), самовільне залишення військової частини або місця служби, відмова у виконанні посадових (службових) військових обов'язків та інше. Використаємо також пояснення Н. Торчевської надане у статті «Мобілізація в Україні: які категорії громадян не підлягають призову». Автор зазначає, що не вважаються «ухилянтами» від призову на військову службу під час мобілізації: громадяни, які залучені до роботи в органах державної влади, критично важливих підприємствах та організаціях; громадяни, які визнані непридатними до військової служби за станом здоров'я або віком; громадяни, які постійно доглядають за особами, що потребують лікування; багатодітні чоловіки та жінки, на вихованні яких є троє та більше неповнолітніх дітей; батьки-одиначки та самотні матері, які виховують щонайменше одну неповнолітню дитину; чоловіки та жінки у статусі опі-

кунів та прийомних батьків бодай однієї неповнолітньої дитини; батьки на вихованні яких є: 1) неповнолітня дитина з інвалідністю підгрупи А, з інвалідністю III-IV групи; 2) неповнолітня фізична особа (18-23 роки) з інвалідністю I чи II групи; жінки та чоловіки, чії близькі родичі (чоловік, дружина, син, дочка, батько, мати, дід, бабуся чи (рідний, неповнорідний) брат чи сестра) загинули або зникли безвісти під час участі у бойових діях; жінки та чоловіки, які мають неповнолітню дитину та чоловіка (дружину), що проходять військову службу; одержувачі професійної передвищої та вищої освіти (асистенти, стажери, аспіранти та докторанти, які навчаються на денній та дуальній формах здобуття освіти); окремі категорії державних службовців (депутати Верховної Ради України та АР Крим, працівники правоохоронних структур, а також антикорупційних органів) [11].

За ухилення від проходження військової служби законодавство України передбачає наступні види юридичної відповідальності: дисциплінарну, адміністративну та кримінальну.

Дисциплінарна відповідальність передбачена Дисциплінарним Статутом Збройних Сил України, де мова йде про те, що додержання військової дисципліни військовослужбовцями під час проходження військової служби передбачає особисте бездоганне і неухильне виконання порядку і правил, встановлених статутами Збройних Сил України та іншим законодавством України. При порушенні військової дисципліни військовослужбовцем шляхом ухилення від військової служби чи дезертирством командир зобов'язаний вжити заходів щодо затримання підлеглого, із негайним доставленням затриманого до уповноваженої службової особи або вжити заходів щодо негайного повідомлення цій службовій особі про затримання (пункт 6 Дисциплінарного Статуту Збройних Сил України) [12].

Адміністративна відповідальність за військові адміністративні правопорушення передбачена Кодексом України про адміністративні правопорушення (статті 210, 210-1, 172-10 – 172-20) [13].

Кримінальна відповідальність за військові злочини передбачена Кримінальним кодексом України [14].

Варто зазначити, що окремі нормативно-правові акти мають особливості щодо притягнення окремих категорій військовослужбовців та прирівняних до них осіб до адміністративної відповідальності. Це стосується: 1) військовозобов'язаних, тобто громадян, які перебувають на військовому обліку; 2) резервістів під час проходження ними зборів; 3) військовослужбовців та прирівняних до них осіб.

Так, військовозобов'язані громадяни в разі ухилення ними від виконання військового обов'язку нести адміністративну відповідальність за статтями 210, 210-1, 172-11 КУпАП. Військовослужбовці строкової служби при самовільному залишенні ними військової частини або місця служби (що містить ознаки ухилення від виконання військових обов'язків – думка авторів), притягаються до адміністративної відповідальності відповідно до частини першої статті 172-11 КУпАП. Частина третя статті 172-11 КУпАП виключає адміністративну відповідальність військовослужбовця строкової служби за самовільне залишення військової частини або місця служби. Це пов'язано з тим, що штраф як адміністративне стягнення до військовослужбовців строкової служби не застосовується (ст. 15 КУпАП). Крім того, Статут Збройних Сил України не мають відповіді на наступні питання: 1) чи всі вимоги командирів (начальників) по відношенню до підлеглого їм по службі військовослужбовця є законними і мають форму наказу (наприклад, Статут внутрішньої служби Збройних Сил України, Стройовий статут Збройних Сил України); 2) варто звернути увагу на те, що крім умисного невиконання наказів командирів (начальників) може мати місце необережність в діях зі сторони військовослужбовця; 3) має місце порушення частини третьої статті 62 Конституції України, де мова йде про те, що обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях [9].

Дискусійними за змістом є зміни внесені законодавцем до частини першої статті 266-1 КУпАП щодо огляду військовозобов'язаних, резервістів під час проходження ними зборів, а також військовослужбовців на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції. Потребує тлумачення, в яких саме випадках необхідно проводити огляд осіб на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції.

Загальним є положення про те, що законодавство України не містить заборон для військовослужбовців та військовозобов'язаних вживати алкогольні напої вдома чи під час дії дозволу на звільнення з розташування військової частини чи у відпустці, отже, такі дії не матимуть ознак суспільної шкоди. Разом з тим, текст частини першої статті 266-1 КУпАП не має чіткого закріплення цього положення. Можна зробити висновок, що огляду на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння військовослужбовці, військовозобов'язані, резервісти підлягають в будь-який час і в будь-якому місці.

Військовослужбовці (крім строкової служби), а також військовозобов'язані та резервісти під час проходження зборів у разі нез'явлення без поважних причин на військову службу вчиняють протиправні дії шляхом ухилення від виконання військового обов'язку. Адміністративно-правовий аналіз ухилення від військової служби характеризується наявністю активних за змістом дій, які не спрямовані на забезпечення безпеки та обороноздатності України.

Зміни, які внесені до КУпАП, спрямовані на підвищення стану військової дисципліни серед військовослужбовців, військовозобов'язаних, резервістів при несенні військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці. Вони передбачають встановлення більш суворої адміністративної відповідальності за вчинення вій-

ськових адміністративних правопорушень. Для цього підвищені розміри адміністративних стягнень у вигляді штрафу. Водночас зміни внесені до КУпАП не є основними. Вони мають вторинний (похідний) зміст з певними ризиками при застосуванні судами даного виду адміністративного стягнення. Фахівці незалежної антикорупційної комісії (НАКО) до таких ризиків відносять:

1) нерівність правосуддя за рахунок унеможливлення пом'якшення покарання і заборони можливості звільнення військовослужбовця від покарання з випробуванням;

2) зловживання і порушення прав через розширення впливу командування на військовослужбовців;

3) порушення прав військовослужбовців внаслідок невизначення випадків, за яких проводиться огляд на стан алкогольного, наркотичного та інших сп'янінь [15].

Існують різні за змістом судові рішення щодо оцінки дій військовослужбовців, які самовільно на декілька годин залишили військову частину. Звернемо увагу на те, що Октябрським районним судом м. Полтави 08.09.2022 року у справі № 554/6611/22 ухвалено вирок, за результатами розгляду матеріалів кримінального провадження за обвинувальним актом, в результаті чого військовослужбовця визнано винним у вчиненні кримінального правопорушення і притягнуто до кримінальної відповідальності. У справі № 748/1703/22 (постанова суду в адміністративному провадженні) військовослужбовець був відсутній на службі п'ять діб, а у справі № 554/6611/22 (вирок у кримінальному провадженні) одну добу. Іншим є рішення Оболонського районного суду м. Києва від 24.10.2022 року у судовій справі № 756/9533/22 та ухвалена постанова за результатами розгляду справи про адміністративне правопорушення за частиною четвертою статті 172-11 КУпАП, якою на підставі статті 22 зазначеного кодексу військовослужбовця звільнено від адміністративної відповідальності за малозначністю діяння. Натомість Чернігівським районним судом Чернігівської області 20.09.2022 року

у судовій справі № 748/1703/22 ухвалено постанову за результатом розгляду справи про адміністративне правопорушення за частиною четвертою статті 172-11 КУпАП, якою військовослужбовця притягнуто до адміністративної відповідальності.

Звернемо увагу на те, що строки утримання на гауптвахті за вчинені військові адміністративні правопорушення збільшено до десяти та п'ятнадцяти діб. Арешт з утриманням на гауптвахті призначається районним, районним у місті, міським чи міським районним судом.

За відмову виконувати вимоги командира (начальника) збільшені штрафи від ста до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян чи арешт з утриманням на гауптвахті до десяти діб. За необережне знищення або пошкодження військового майна призначається штраф від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт з утриманням на гауптвахті до п'ятнадцяти діб. За порушення правил бойового чергування призначається штраф від ста до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. За порушення правил поведіння зі зброєю призначається штраф від ста до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Статистичні дані свідчать, що станом на 28 вересня 2022 року Єдиний державний реєстр судових рішень містив 86 вироків щодо кримінальних правопорушень, передбачених статтею 336 Кримінального кодексу України. При цьому жодного виправдувального вироку немає, усі особи визнали свою вину [16]. Видається, що таке посилення адміністративної відповідальності в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці в певній мірі залежить від рівня суспільної небезпеки (який в КУпАП не має законодавчого закріплення – автори), а також від індивідуального підходу суду під час вирішення справи з можливістю врахувати обставини, що пом'якшують покарання.

Висновки. Узагальнюючи, вважаємо, що внесені зміни до адміністративного, кримінального законодавства України та інших нормативно-правових актів щодо посилення військової дисципліни серед військовослужбовців і прирівняних до них осіб в умовах воєнного стану є одним із реальних і дієвих кроків підвищення бойової готовності і боєздатності військових частин у боротьбі з російським агресором. Правозастосовна практика за цією категорією правопорушень потребує більш докладного вивчення та аналізу, що дає перспективи для подальших наукових розвідок у цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про оборону України». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1992. № 9. Ст. 106.
2. Закон України «Про мобілізаційну підготовку і мобілізацію» від 21.10.1993 р. № 3543 – XII : [ips.ligazakon.net/dokument|T354300?an=1](https://ligazakon.net/dokument|T354300?an=1).
3. Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку проведення мобілізації» від 16 листопада 2022 року № 2739-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2739-20>.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О.Єрошенко. Донецьк : ТОВ «ГЛОБІАЛ ТРЕЙД», 2012. 864 с.
5. Сучасна правова енциклопедія / О.В. Зайчук, О.Л. Копиленко, Н.М. Оніщенко (та ін.) за заг. ред. О.В. Зайчука; Ін-т законодавства Верхов. Ради України. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 384 с.
6. Указ Президента України «Про загальну мобілізацію» від 03.03.2022р. № 2105-IX. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/65/2022#Text.
7. Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1992. № 27. Ст. 386.
8. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів» від 30.12.2022 № 1487. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1487-2022-%D0%BF#Text>.
9. Конституція України: чинне законодавство станом на 05 січня 2021 р.: Офіц. текст, Київ : Правова єдність, 2021. 64 с.
10. Закон України «Про альтернативну (невійськову) службу». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1992. № 15. Ст. 188.

11. Наталія Торчевська. Мобілізація в Україні: які категорії громадян не підлягають призову. URL: fakty.com.ua/na/ukraine/20221122-mobilizacziya-v-ukraini-yaki-Katehoriyi-gromadyan-ne-pidlyagayt-pyzovu/.
12. Дисциплінарний Статут Збройних Сил України від 24 березня 1999 року № 551-XIV. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/554-14#Text.
13. Кодекс України про адміністративні правопорушення. С. : ТОВ «ВВП НОТІС», 2022. 356 с.
14. Кримінальний кодекс України. С. : «ВВП НОТІС», 2020. 216 с.
15. Аналіз законопроекту № 8271 щодо посилення відповідальності військовослужбовців в умовах воєнного стану. URL: <https://nako.org.ua/research/analiz-zakonoprojektu-8271-shhodo-posilennya-vidpovidalnosti-viiskovoslužbovciv-v-umovax-vojennoho-stanu>.
16. Ухилення від мобілізації, 13 червня 2022. URL: <https://legalaid.ua/ua/uhylennya-vid-mobilizacziyi/>.

References:

1. Zakon Ukrainy «Pro oboronu Ukrainy» [Law of Ukraine «About the defense of Ukraine»]: Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 1992, № 9, st.106 [in Ukrainian]
2. Zakon Ukrainy «Pro mobilizatsiynu pidhotovku i mobilizatsiiu» [Law of Ukraine «About mobilization training and mobilization»] vid 21.10. 1993r. № 3543 – Kh11. Retrieved from: [https://ips.ligazakon.net/dokument\[T354300?an=1](https://ips.ligazakon.net/dokument[T354300?an=1) [in Ukrainian]
3. Zakon Ukrainy «Pro zatverdzhennia Ukazu Prezydenta Ukrainy «Pro prodovzhennia stroku provedennia mobilizatsii» [Law of Ukraine "On the approval of the Decree of the President of Ukraine "On extending the term of mobilization"] vid 16 lystopada 2022 roku №2739-1Kh. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2739-20>. [in Ukrainian]
4. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (2012). [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]/ ukl. O.Ieroshenko.- Donetsk: TOV «HLORIIa TREID». 864 s. [in Ukrainian]
5. Suchasna pravova entsyklopediia (2010). [Modern legal encyclopedia]/O.V.Zaichuk, O.L.Kopylenko, N.M.Onishchenko (ta in.) za zah. red. .O.V. Zaichuka; In-t zakonodavstva Verkhov. Rady Ukrainy. K.: Yurinkom Inter, 384s. [in Ukrainian]
6. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro zahalnu mobilizatsiiu» [Decree of the President of Ukraine "On General Mobilization"] vid 03.03.2022r. №2105-1Kh Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65/2022#Text>. [in Ukrainian]
7. Zakon Ukrainy «Pro viiskovyi oboviazok i viiskovu sluzhbu» [Law of Ukraine «About military duty and military service»]: Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 1992, № 27, st.386. [in Ukrainian]
8. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii ta vedennia viiskovoho obliku pryzovnykiv, viiskovozoboviazanykh ta rezervistiv» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the Procedure for the organization and maintenance of military records of conscripts, conscripts and reservists"] vid 30.12.2022 № 1487. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1487-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian]
9. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]: chynne zakonodavstvo stanom na 05 sichnia 2021 r.: Ofits. tekst, Kyiv. Pravova yednist, 2021. 64s. [in Ukrainian]
10. Zakon Ukrainy «Pro alternatyvnu (neviiskovu) sluzhbu [Law of Ukraine “About alternative (non-military) service”]: Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 1992, № 15, st.188 [in Ukrainian]
11. Nataliia Torchevska. Mobilizatsiia v Ukraini: yaki katehorii hromadian ne pidlihaiut pryzovu [Mobilization in Ukraine: which categories of citizens are not subject to conscription]. Retrieved from: <https://fakty.com.ua/na/ukraine/20221122-mobilizacziya-v-ukraini-yaki-Katehoriyi-gromadyan-ne-pidlyagayt-pyzovu/> [in Ukrainian]
12. Dystsyplinarnyi Statut Zbroinykh Syl Ukrainy [Disciplinary Statute of the Armed Forces of Ukraine] vid 24 bereznia 1999 roku №551-Kh1U. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554-14#Text>. [in Ukrainian]
13. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia (2022). [Code of Ukraine on administrative offenses]. S.: TOV «VVP NOTIS». 356s. [in Ukrainian]
14. Kryminalnyi kodeks Ukrainy (2020). [Criminal Code of Ukraine]. S.: «VVP NOTIS». 216s. [in Ukrainian]
15. Analiz zakonoprojektu № 8271 shhodo posylennia vidpovidalnosti viiskovoslužbovciv v umovakh voiennoho stanu [Analysis of draft law No. 8271 on strengthening the responsibility of military personnel in the conditions of martial law]. Retrieved from: <https://nako.org.ua/research/analiz-zakonoprojektu-8271-shhodo-posilennya-vidpovidalnosti-viiskovoslužbovciv-v-umovax-vojennoho-stanu> [in Ukrainian]
16. Ukhylennia vid mobilizatsii [Avoidance of mobilization], veresen 30 2022. Retrieved from: <https://legalaid.ua/ua/uhylennya-vid-mobilizacziyi/> [in Ukrainian]